

بررسی تاثیر محافظه کاری بر کیفیت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس
اوراق بهادار تهران

دکتر سید علی حسینی

عضو هیأت علمی دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

سارا رازانی

کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه الزهرا (س)، تهران، ایران

چکیده:

این تحقیق به بررسی رابطه ی بین محافظه کاری مشروط و غیر مشروط و کیفیت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای سالهای ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۰ پرداخته است. مدل مینا برای عدم تقارن زمانی سود مورد استفاده در این تحقیق، مدل باسو می باشد. ضریب متغیر $DR*RET$ ، مثبت و معنی دار بوده در نتیجه همانطور که باسو نقل می کند، این متغیر شاخصی برای عدم تقارن زمانی سود و ملاکی جهت سنجش محافظه کاریست. که این امر نشان می دهد شرکت های نمونه ی این تحقیق از محافظه کاری سود در گزارشگری خود استفاده می کنند. ضریب متغیر (CFO/NI) منفی و معنی دار بوده که نشان می دهد رابطه ی معنی داری میان محافظه کاری مشروط و کیفیت سود وجود دارد. بعد از ورود متغیر ارزش بازار به ارزش دفتری، ضریب متغیر مذکور مثبت و معنی دار شده است در نتیجه می توان به این نتیجه رسید که رابطه ی معنی داری میان محافظه کاری غیر مشروط و کیفیت سود نیز وجود دارد.

کلمات کلیدی: کیفیت سود، محافظه کاری مشروط، محافظه کاری غیر مشروط

مقدمه

کیفیت اقلام سود برای بازارهای مالی با اهمیت است، چراکه ارزش سرمایه گذاری، پیش بینی های سود و خرید سهام بر مبنای ارقام سود صورت می گیرد. کیفیت پایین سود حسابداری گزارش شده باعث مخابره اطلاعات تحریف شده به بازار می شود که این امر باعث گمراهی سرمایه گذاران و سایر ذینفعان می شود، در نتیجه درک ماهیت معاملات حسابداری و ویژگی های متفاوت کیفیت سود با اهمیت می باشد.

مدیران واحد های تجاری مسئول تهیه صورت های مالی هستند و با آگاهی بیشتر نسبت به اطلاعات شرکت سعی در ارائه مطلوب تر اوضاع واحد تجاری دارند، که این امر باعث افزایش انگیزه سرمایه گذاران برای سرمایه گذاری و تامین مالی بیشتر در شرکت می شود. محافظه کاری عاملی تعدیل کننده برای جلوگیری از اندازه گیری های خوش بینانه مدیران است، البته این در حالیست که تهیه صورت های مالی بیش از حد محافظه کارانه نیز مطلوب نخواهد بود چراکه باعث ارائه غیرواقع بینانه اطلاعات و مخدوش کردن ویژگی های کیفی آن، از جمله قابلیت اتکا و قابلیت مقایسه می شود.

دو نوع محافظه کاری منجر به ارائه کمتر از واقع ارزش دفتری دارایی ها نسبت به ارزش اقتصادی آنها می شود. یکی از آنها توسط باسو (۱۹۹۷) به عنوان "تمایل حسابداران در الزام درجه بالاتری از تاییدپذیری برای شناسایی اخبار خوب نسبت به اخبار بد در صورتهای مالی" تعریف شده است. تاییدپذیری نامتقارن، به شناسایی به موقع زیانهای عملیاتی اقتصادی و عدم شناسایی به موقع سودهای عملیاتی اقتصادی منتهی می گردد.

قاعده اقل بهای تمام شده یا بازار و کاهش ارزش دارایی‌ها، مثال‌هایی از این نوع محافظه‌کاری است. شناسایی به موقع زیان عملیاتی، موجب افزایش محتوای اطلاعاتی صورت سود (زیان) برای استفاده‌کنندگان علاقمند به ریسک‌های نامطلوب شرکت (از جمله اعتباردهندگان) می‌شود در حالی که برای استفاده-کنندگان علاقمند به پتانسیل (توان‌های بالقوه) افزایشنده شرکت، با افزایش محتوای اطلاعاتی همراه نیست. کاهش ارزش دارایی‌ها بر اثر اخبار بد و عدم افزایش ارزش دارایی‌ها بر اثر اخبار خوب، به ارائه کمتر از واقع مستمر خالص دارایی‌ها در ترازنامه منجر می‌شود.

جنبه دیگر محافظه‌کاری که موجب ارائه کمتر از واقع دارایی‌ها می‌گردد، "انتخاب روش‌های حسابداری محافظه‌کارانه است" [10]. به هزینه بردن فوری مخارج تحقیق و توسعه، استفاده از روش‌های تسریعی استهلاک، و روش آخرین صادره از اولین وارده در ارزشیابی موجودی، مثال‌هایی از محافظه‌کاری غیر شرطی در حسابداری هستند. این نوع محافظه‌کاری ارزش دارایی‌ها را کاهش می‌دهد، و چنین تاثیری بر ترازنامه طی زمان باقی می‌ماند. به هر حال، در نهایت تاثیر آن بر صورت سود (زیان)، از طریق ارائه کمتر از واقع سود در سال‌های اولیه عمر دارایی و ارائه بیش از واقع سود در سال‌های بعد، قابل برگشت است.

هر دو نوع محافظه‌کاری موجب ارائه کمتر از واقع ارزش دارایی‌ها می‌گردند، ولی تفاوت آنها در توان‌شان در القاء اطلاعات جدید در صورت‌های مالی است [5]. شناسایی به موقع زیان‌های عملیاتی مشروط به نوع اخبار بوده و موجب ارائه کمتر از واقع خالص دارایی‌ها می‌شود. در مقابل، بکارگیری روش‌های حسابداری محافظه‌کارانه، به وسیله تخصیص سیستماتیک (منظم) بهای تمام شده دارایی طی عمر مفید آن بدون انعکاس اطلاعاتی در مورد تغییر (کاهش) در ارزش دارایی، موجب ارائه کمتر از واقع خالص دارایی‌ها می‌شود [7]. بنابراین، اولی معمولاً به

عنوان محافظه‌کاری مشروط طبقه‌بندی می‌شود و وضعیت دوم محافظه‌کاری غیر مشروط می‌شود [14].

پیشینه ی تحقیق و مبانی نظری

بیتی، وبر و یو (۲۰۰۸) به بررسی تعدیلات محافظه‌کارانه گنجانده شده در قراردادهای بدهی پرداختند. آن‌ها بیان کردند هنگامی که هزینه‌های نمایندگی بدهی بالاتر است این تعدیلات قراردادی بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند. با این حال شواهد ایشان بیانگر این بود که تعدیلات قراردادی تقاضای اعتباردهندگان برای محافظه‌کاری را به تنهایی برآورده نمی‌سازد، و لذا برای کاهش هزینه‌های نمایندگی بدهی نیاز به استفاده از گزارشگری مالی محافظه‌کارانه نیز می‌باشد.

ژانگ (۲۰۰۸) به بررسی مزایای حسابداری محافظه‌کارانه برای طرفین قراردادهای بدهی پرداخت. یافته‌های وی نشان می‌داد که شرکت‌های استفاده‌کننده از حسابداری محافظه‌کارانه، بیشتر مرتکب تخطی از مفاد قرارداد شده و اعتباردهندگان از شروط قرارداد، بهره‌مند می‌شوند. در حالی که اعتباردهندگان نرخ بهره کمتری از شرکت‌های استفاده‌کننده از حسابداری محافظه‌کارانه طلب کرده و استقراض‌کنندگان هم از مزایایی مانند نرخ بهره پرداختی کمتر، ناشی از کاهش هزینه‌های نمایندگی بدهی، منتفع می‌شوند.

لافوند و واتس (۲۰۰۸) به بررسی تاثیر عدم تقارن اطلاعاتی بین افراد داخل و خارج از شرکت بر روی تقاضا برای محافظه‌کاری پرداختند. آنها بحث می‌کنند که افشای داوطلبانه و اجباری بیشتر در شرکت‌های بزرگ‌تر، باعث کاهش عدم تقارن اطلاعاتی در آنها می‌گردد. در نتیجه تقاضا برای محافظه‌کاری در شرکت‌های بزرگ در مقایسه با شرکت‌های کوچک کمتر است.

گرای و دیگران (۲۰۰۹) در مقاله خود به بررسی رابطه بین کیفیت ارقام تعهدی، ریسک اطلاعات و هزینه سرمایه در بازار سرمایه استرالیا پرداختند. آن‌ها برای تعیین کیفیت ارقام تعهدی، از مدل دیچاو و دیچو (۲۰۰۲) استفاده کردند. هزینه بهره تقسیم شده بر میانگین بدهی‌ها به عنوان هزینه بدهی این شرکت‌ها در نظر گرفته شده و همچنین نسبت سود به قیمت اصلاح شده صنعت به عنوان نماینده کیفیت سود در نظر گرفته شد. آن‌ها با استفاده از رویکرد دو مرحله‌ای کر و دیگران (۲۰۰۸) به این نتیجه رسیدند که عامل ریسک اطلاعات، یک عامل ریسک قیمت‌گذاری شده می‌باشد.

ساندر، ساندر و ژانگ (۲۰۰۹) به بررسی تاثیر محافظه‌کاری در قراردادهای بدهی پرداختند. آن‌ها این فرضیه را مطرح کردند که هرچه میزان محافظه‌کاری اعمال شده بیشتر باشد، اطمینان بیشتری نسبت به ارزش دارایی‌های شرکت (به عنوان وثیقه‌ای برای بدهی‌ها) برای اعتباردهندگان به همراه دارد و از این رو، ریسک عدم بازپرداخت بدهی‌ها کاهش می‌یابد (فرضیه ارزش دارایی‌ها). در نتیجه بین محافظه‌کاری و سطح بدهی ارتباط مستقیمی وجود خواهد داشت. یافته‌های ایشان مطابق فرضیه‌های مطرح شده بود.

ماشروالا و دیگران (۲۰۱۰) نتیجه گرفتند که بازده اضافی غیرنرمال سهام، تنها در ماه ژانویه با عامل کیفیت تعهدی ارتباط مثبت دارد و در سایر ماه‌های سال عامل کیفیت ارقام تعهدی یک ارتباط منفی با بازده آتی سهام وجود دارد. بنابراین، هر صرف مربوط به عامل کیفیت ارقام تعهدی که در تحقیقات پیشین نمایش داده شده است، مربوط به ماه ژانویه است. آن‌ها معتقدند که این صرف مربوط به ماه ژانویه عامل کیفیت ارقام تعهدی به دلیل قیمت‌گذاری اشتباه و نه به دلیل ریسک اطلاعات می‌باشد.

مشایخ و اسماعیلی (۱۳۸۵) در پژوهشی با استفاده از ۱۳۵ شرکت طی دوره زمانی ۱۳۸۱-۱۳۸۳ به بررسی رابطه کیفیت سود و برخی جنبه‌های اصول راهبری شامل درصد مالکیت اعضای هیئت مدیره و نیز تعداد مدیران غیر موظف در بورس تهران پرداختند. آنها در تحقیق خود کیفیت سود را از جنبه تداوم و پایداری سودآوری با استفاده از شاخص ارقام تعهدی کمتر، سنجیدند. نتایج بیانگر وجود رابطه غیرخطی بین ارقام تعهدی و درصد مالکیت اعضای هیئت مدیره است. آنها نتیجه‌گیری کردند که درصد مالکیت اعضای هیئت مدیره و نیز تعداد مدیران غیر موظف به عنوان سازوکارهایی از اصول راهبری شرکت نقشی در افزایش کیفیت سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس ندارند.

خوش طینت و اسماعیلی (۱۳۸۵) در مقاله خود به بررسی رابطه بین کیفیت سود و بازده سهام در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آن‌ها نقش ارقام تعهدی و نسبت جریان وجه نقد حاصل از فعالیت‌های عملیاتی به سود عملیاتی را در تشریح و تحلیل کیفیت سود مورد بررسی قرار دادند. نتایج نشان‌دهنده این امر است که بین حجم ارقام تعهدی و بازده سهام رابطه معکوسی وجود دارد و بین کیفیت سود و بازده سهام یک رابطه مستقیم وجود دارد. اما نکته قابل توجه این است که این رابطه یک رابطه ضعیف می‌باشد. آن‌ها به منظور بررسی بیشتر اثر ارقام تعهدی بر بازده سهام، ارقام تعهدی را به اجزای اختیاری و غیر اختیاری تفکیک کرده و به این نتیجه رسیدند که اجزای اختیاری و بازده سهام رابطه معکوسی وجود دارد، اما بین اجزای غیر اختیاری و بازده سهام، رابطه‌ای که از لحاظ آماری معنی‌دار باشد وجود ندارد.

کردستانی و مجدی (۱۳۸۶) به بررسی ارتباط بین ویژگی‌های کیفی سود شامل پایداری، قابلیت پیش‌بینی، مربوط بودن، محافظه‌کاری و به‌موقع بودن با هزینه سرمایه سهام عادی در بورس تهران پرداختند. مدل مورد استفاده ایشان در

اندازه‌گیری محافظه‌کاری، معیار عدم تقارن زمانی باسو بود. نتایج تحقیق مذکور بیانگر وجود رابطه معکوس و معنادار بین چهار ویژگی پایداری، قابلیت پیش‌بینی، مربوط بودن و به‌موقع بودن سود و هزینه سرمایه سهام عادی می‌باشد. اما بین محافظه‌کارانه بودن سود و هزینه سرمایه سهام عادی رابطه معناداری مشاهده نشده است.

سید عزیز سیدی (۱۳۸۶) در دانشگاه تهران در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "بررسی رابطه بین مشخصه‌های هیئت مدیره با مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، با استفاده از روش رگرسیون به بررسی نمونه ۷۱ شرکتی خود پرداخت. نتایج آزمون‌های آماری در خصوص فرضیه‌های این تحقیق نشان داد که بین تعداد جلسات هیئت مدیره و وجود مدیران غیرموظف در هیئت مدیره با ارقام تعهدی اختیاری رابطه معناداری وجود ندارد، اما بین سطح دانش مالی اعضای هیئت مدیره و ارقام تعهدی اختیاری رابطه معنادار مستقیمی برقرار است.

کردستانی و مجدی (۱۳۸۶) به بررسی رابطه بین پنج ویژگی کیفی سود شامل پایداری سود، قابلیت پیش‌بینی سود، مربوط بودن سود به ارزش سهام، به موقع بودن و محافظه‌کارانه بودن سود با هزینه سرمایه سهام عادی پرداختند. یافته‌های تحقیق از تأثیر ویژگی‌های کیفی سود بر هزینه سرمایه سهام عادی خبر می‌دهد. نتایج تحقیق وجود رابطه معکوس بین ویژگی‌های کیفی سود شامل پایداری سود، قابلیت پیش‌بینی سود، مربوط بودن سود به ارزش سهام، به موقع بودن و هزینه سرمایه سهام عادی را تأیید می‌کند که این رابطه از نظر آماری معنی دار است. اما بین محافظه‌کارانه بودن سود و هزینه سرمایه سهام عادی رابطه معنی داری مشاهده نشده است

شهریاری (۱۳۸۷) نیز به بررسی رابطه بین هزینه های سیاسی بر میزان محافظه کاری اعمال شده توسط شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته است. رابطه هفت متغیر اندازه، درجه رقابت در صنعت، شدت سرمایه گذاری، ریسک، مالکیت دولتی، نرخ موثر مالیاتی و تمرکز مالکیت با محافظه کاری توسط وی مورد بررسی قرار گرفته و نتایج تحقیق نشان می دهد که با افزایش اندازه، محافظه کاری کاهش می یابد. همچنین بین درجه رقابت در صنعت و مالکیت دولتی با محافظه کاری یک رابطه مستقیم برقرار است. بین ریسک و نرخ موثر مالیاتی با محافظه کاری هیچ گونه رابطه معناداری مشاهده نشده و بین شدت سرمایه گذاری و تمرکز مالکیت با محافظه کاری یک رابطه معکوس برقرار است.

کردستانی و لنگرودی به بررسی رابطه عدم تقارن زمانی سود و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری به عنوان معیارهای محافظه کاری در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج تحقیق آنها حاکی از وجود یک رابطه منفی معنی دار بین این دو معیار سنجش محافظه کاری بود همچنین آنها دریافتند هرچه دوره برآورد معیار عدم تقارن زمانی طولانی تر شود، این رابطه منفی تر می شود. در حالی که نتایج حاکی از تحقیقات مشابه نشان داده که گرچه این رابطه در دوره های کوتاه مدت منفی است ولی با افزایش دوره برآورد، رابطه بین این دو معیار مثبت شده و سرمایه گذاران می توانند از هر دو معیار به شکل همسو برای ارزیابی محافظه کاری استفاده نمایند.

فلاح نژاد (۱۳۸۸) به بررسی رابطه بین کیفیت اقلام تعهدی و هزینه سرمایه سهام عادی در بورس تهران در بازه زمانی ۱۳۷۹ الی ۱۳۸۷ پرداخته و به این نتیجه دست یافته است که کاهش در کیفیت اقلام تعهدی منجر به افزایش در هزینه سرمایه می شود. همچنین، هزینه سرمایه متأثر از جزء ذاتی بیشتر از هزینه سرمایه متأثر از جزء اختیاری کیفیت اقلام تعهدی می باشد.

ایزدی نیا و نظرزاده (۱۳۸۸) در مقاله خود به بررسی ارتباط بین کیفیت سود و بازده سهام در بازه زمانی ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۵ در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. آن‌ها در تحقیق خود ده معیار را برای ارزیابی کیفیت سود برگزیدند که این معیارها شامل میزان تحقق نقدی سود، ارزیابی سود ناخالص، نرخ رشد سود، ارزیابی ارقام تعهدی، نسبت گردش دارایی، ارزیابی سود عملیاتی، ارزیابی حساب‌های دریافتی، بازده سرمایه، سرمایه‌گذاری مجدد دارایی‌های مولد و بازده دارایی‌ها می‌باشند. آن‌ها نتیجه گرفتند که بین بازده سهام و کیفیت سود متوسط و بالا رابطه مثبتی وجود دارد و بین بازده سهام و کیفیت سود پایین یک ارتباط معکوس وجود دارد که علت آن را می‌توان ناشی از قضاوت آگاهانه سرمایه‌گذاران و توجه آن‌ها به مفهوم کیفیت سود دانست.

کاوه مهرانی، محمد حلاج و عباس حسینی (۱۳۸۸) در تحقیق خود به بررسی محافظه کاری در سود حسابداری و رابطه آن با ارقام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از این است که سود حسابداری حدود ۳/۶۶ مرتبه نسبت به بازده منفی سهام حساستر از بازده مثبت سهام است و حدود ۷۸ درصد از عدم تقارن زمانی در سود حسابداری توسط ارقام تعهدی توضیح داده می‌شود.

دکترسید محمود موسوی شیری، محمد جواد دهقان عصمت آبادی و علیرضا کریمی ریابی (۱۳۹۰) در تحقیق خود به بررسی رابطه محافظه کاری و نسبت قیمت بازار سهم به ارزش دفتری (P/B) در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته‌اند. بر اساس پیشینه این تحقیق، انتظار می‌رفت در بورس اوراق بهادار تهران نیز بین محافظه کاری سود و نسبت (P/B) رابطه معکوس برقرار باشد. اما نتایج آماری تحقیق، حاکی از عدم وجود رابطه بین این دو متغیر در بورس اوراق بهادار تهران است.

تفکیک اجزاء سود به تعهدی و نقدی و آزمون ارتباط بین محافظه کاری اجزاء سود و نسبت (P/B) نیز حاکی از عدم وجود رابطه بین این متغیرها است.

سدیدی و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیق خود درجه محافظه کاری بر کیفیت سود و نرخ بازده را مورد ارزیابی قرار می دهد. نتایج آنها حاکی از آن است که شاخص کیفیت سود معرفی شده بر مبنای شاخص محافظه کاری می تواند بخشی از تفاوت نرخ بازده داراییهای عملیاتی و نرخ بازده سهام جاری را با سال بعد بیان کند؛ به عبارتی واحدهای اقتصادی که روشهای محافظه کارانه را اعمال می کنند، می توانند با تغییر سرمایه گذاری در داراییهای عملیاتی، کیفیت سود واحد را تغییر دهند.

روش تحقیق

این تحقیق به بررسی اثر محافظه کاری بر کیفیت سود در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران با استفاده از معادلات رگرسیون می پردازد. لذا تحقیق از نوع همبستگی پس رویدادی است و در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری محسوب می شود. از سوی دیگر به دلیل اینکه این تحقیق می تواند در فرایند استفاده از اطلاعات حسابداری کاربرد داشته باشد، بنابر این نوعی تحقیق کاربردی محسوب می شود.

تحقیق کاربردی تحقیقی است که نظریه ها، قانونمندی ها، اصول و فنون را برای حل مسایل اجرایی و واقعی به کار می گیرد. تحقیق حاضر مطالعه ای کاربردی با تاکید بر روابط همبستگی و تحلیلی می باشد. در تحقیقات رگرسیون چند گانه هدف پیدا کردن متغیرهای مستقلی است که تغییرات متغیر وابسته را چه به تنهایی و چه مشترکاً پیش بینی کنند

جامعه مورد نظر تحقیق

جامعه آماری شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد.

نمونه آماری

نمونه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران که از شرایط زیر برخوردار باشند:

۱. شرکت‌هایی که تا قبل از سال ۱۳۸۵ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
۲. شرکت‌هایی که از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰ در بورس تهران حضور داشته باشند.
۳. شرکت‌هایی که پایان سال مالی آنها ۲۹ اسفند ماه باشند.
۴. شرکت‌هایی که تغییر سال مالی نداشته باشند.
۵. شرکت‌هایی که داده‌های مورد نظر آنها در دسترس باشند.
۶. شرکت‌هایی که جزء بانک‌ها و مؤسسه‌های مالی (شرکت‌های سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، شرکت‌های هلدینگ، بانک‌ها و لیزینگ) نباشند.

فرضیات تحقیق

- کیفیت سود با محافظه کاری مشروط رابطه منفی معنی دار دارد.
- کیفیت سود با محافظه کاری غیر مشروط رابطه مثبت معنی دار دارد.

مدل‌های مورد استفاده در تحقیق

باسو در سال ۱۹۹۷ میلادی محافظه کاری را به عنوان تمایل حسابداران در الزام بر درجه بالاتری از تاییدپذیری برای شناسایی "اخبار خوب" نسبت به "اخبار بد" در صورت‌های مالی تفسیر کرد. در این تفسیر از محافظه کاری، سود حسابداری اخبار بد را سریع‌تر از اخبار خوب منعکس می‌کند. او با بکارگیری بازده سهام برای اندازه‌گیری اخبار توانست میزان عدم تقارن زمانی در شناسایی اخبار بد و اخبار

خوب را به عنوان معیاری از رفتار محافظه کارانه مورد آزمون قرار دهد. زیرا، این تفسیر از محافظه کاری رابطه سود- بازده را تحت تاثیر قرار می دهد. از این رو، باسو با استفاده از رابطه رگرسیونی (۱) بین سود و بازده سهام دریافت که پاسخ سود نسبت به اخبار بد (بازده منفی سهام) به هنگام تر از پاسخ سود نسبت به اخبار خوب (بازده مثبت سهام) است.

$$(1) \text{EPS}_{it}/\text{P}_{it} = b_0 + b_1 \text{DR}_{it} + b_2 \text{RET}_{it} + b_3 \text{DR}_{it} * \text{RET}_{it} + \varepsilon_{it}$$

در رابطه رگرسیونی (۱)، b_2 ، پاسخ سود را نسبت به بازده های مثبت و $b_2 + b_3$ پاسخ سود را نسبت به بازده های منفی اندازه گیری می کند. محافظه کاری بیانگر این است که $b_2 + b_3 > b_2$ ، یعنی $b_3 > 0$ باشد. باسو (۱۹۹۷)، b_3 را ضریب عدم تقارن زمانی سود نامید. بدین ترتیب معیار عدم تقارن زمانی سود را به عنوان معیاری برای اندازه گیری محافظه کاری معرفی کرد.

مدل ارائه شده توسط باسو (۱۹۹۷) اثر محافظه کاری را بر کیفیت سود مورد بررسی قرار نمی دهد، در نتیجه شاخصی برای محافظه کاری مشروط در مدل ۲ به مدل ارائه شده در بالا اضافه می گردد که عبارت است از $\text{CFO}_{it}/\text{NI}_{it}$.

مدل بررسی فرضیه ی یک پژوهش:

$$(2) \text{EPS}_{it}/\text{P}_{it} = b_0 + b_1 \text{DR}_{it} + b_2 \text{RET}_{it} + b_3 \text{DR}_{it} * \text{RET}_{it} + b_4 \text{CFO}_{it}/\text{NI}_{it} + \varepsilon_{it}$$

پس از برازش مدل رگرسیونی ۲ در صورتیکه b_4 معنی دار باشد فرضیه ۱ تایید در غیر این صورت رد می گردد.

مدل بررسی فرضیه ی دو پژوهش:

به متغیرهای مدل ۲، متغیر MTB_{it} که از طریق تقسیم ارزش بازار سهام شرکت i در پایان سال مالی t به ارزش دفتری سهام شرکت i در پایان سال مالی t بدست می آید، اضافه می گردد. این متغیر برای اندازه گیری محافظه کاری غیر مشروط در مدل ۳ آورده شده است. و نهایت مدل گسترش یافته ی مدل باسو به صورت زیر ارائه می گردد:

$$EPS_{it}/P_{it}=b_0+b_1DR_{it}+b_2RET_{it}+b_3DR*RET_{it}+b_4CFO_{it}/NI_{it}+b_5MTB_{it} + \varepsilon_{it}$$

در صورتیکه ورود متغیر MTB که به عنوان معیاری برای محافظه کاری غیرمشروط در نظر گرفته شده است، منجر به بهبود رابطه ی بدست آمده از مدل ۲ شود فرضیه ی دوم پژوهش تأیید میشود. یعنی ورود این متغیر علاوه بر تغییر پیش گفته باعث افزایش ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده در مدل ۳ نسبت به مدل ۲ گردد.

داده های مورد استفاده در این تحقیق در دو دسته جای می گیرند: اطلاعات صورت های مالی و اطلاعات مربوط به بازده و ارزش روز سهام. داده های مورد استفاده از اطلاعات منتشره شرکت ها توسط سازمان بورس و اوراق بهادار و نرم افزارهای موجود در این زمینه جمع آوری گردیده است، برای جمع آوری ادبیات تحقیق از مطالعات کتابخانه ای و بررسی پژوهش های قبلی استفاده شده است.

اطلاعات جمع آوری شده به صورت فایل های اطلاعاتی در اکسل وارد شده و پس از جمع بندی و انجام محاسبات مورد نیاز جهت تجزیه و تحلیل آماده شده است. پس از استخراج اطلاعات، پوشه های مورد نظر در اکسل طراحی و متغیرها محاسبه و نهایتاً از طریق نرم افزار **EViews** پردازش خواهد شد. نتایج تحقیق:

برای بررسی مشخصات عمومی و پایه ای متغیرها جهت برآورد مدل، تجزیه و تحلیل دقیق آنها و شناخت جامعه آماری مورد تحقیق، آشنایی با آماره های توصیفی مربوط به متغیرها لازم است.

خلاصه ویژگی های آمار توصیفی مربوط به متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق در جدول (۱) خلاصه شده است. آماره های گزارش شده در برگزیده شاخص ها و معیارهای مرکزی شامل میانگین، میانه و شاخص های پراکندگی شامل واریانس، انحراف معیار متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق می باشد.

جدول ۱: نتایج آماره های توصیفی

متغیر	میانگین	میانه	واریانس	انحراف معیار	ماکزیمم	معیار برای محافظه کاری
EPS/P	0.145	0.166	0.071	0.266	0.82	
DR	0.35	0.0	0.227	0.4766	1.0	
RET	30.74	12.87	۴۶۰۳,۶۲۲۵	67.85	۵۱۷,۳۵	
DR*RET	- 7.30 2	0.000	213.306	14.605	0.0	
CFO/NI	1.516	0.971	162.988	12.76	223.89	ورود این متغیر به عنوان معیاری برای محافظه کاری مشروط بوده است
MTB	1.851	1.471	3.595	1.896	19.004	ورود این متغیر در کنار دیگر متغیرها به عنوان معیاری برای محافظه کاری غیرمشروط بوده است

مدل اول:

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل اصلی به شرح جدول (۲) مشاهده می شود که مقدار ضریب معنی داری مربوط به آماره F مدل اول تحقیق که بیانگر معنی دار بودن کل رگرسیون می باشد، برابر ۰,۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار می باشد. ضریب تعیین تعدیل شده برابر 0.039 بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً 3.9٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مدل قابل تبیین است.

جدول ۲: نتایج آزمون رگرسیون ترکیبی مدل اول تحقیق

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره T	PROB	نوع رابطه
C	0.182885	0.001174	155.7964	0.0000	مثبت معنادار
DR	-0.000175	1.30E-05	-	0.0000	منفی معنادار
RET	-0.015005	0.002212	-	0.0000	منفی معنادار
DR*RET	0.003633	6.90E-05	52.62758	0.0000	مثبت معنادار
آماره ها	0.039445	0.039423	0.266576	1796.122	0.000000
ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	انحراف از میانگین رگرسیون	آماره ی F	احتمال آماره F	دوربین - واتسون D-W
1.518	0.000000	1796.122	0.266576	0.039423	0.039445

همانطوری که جدول شماره ۲ نشان داده شده است متغیر DR*RET مثبت است ($B3 > 0$) و در سطح معنی داری ۰,۰۵ از اعتبار برخوردار می باشد. در نتیجه

همانگونه که باسو (۱۹۹۷) بیان کرده، ضریب عدم تقارن زمانی سود می باشد و معیار عدم تقارن زمانی سود را به عنوان معیاری برای اندازه گیری محافظه کاری معرفی می کند. که این امر خود نشان می دهد نمونه ی این تحقیق در گزارشگری صورت های مالی خود محافظه کارانه عمل می کند.

مدل دوم :

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل اصلی به شرح جدول (۳) مشاهده می شود که مقدار ضریب معنی داری مربوط به آماره F مدل دوم تحقیق که بیانگر معنی دار بودن کل رگرسیون می باشد، برابر ۰,۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار می باشد. ضریب تعیین R^2 تعدیل شده برابر 0.039 بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً 3.9٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مدل قابل تبیین است.

جدول ۳: نتایج آزمون رگرسیون ترکیبی مدل دوم تحقیق

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آماره T	PROB	نوع رابطه
C	0.182570	0.001177	155.1548	0.0000	مثبت معنادار
DR	-0.000174	1.30E-05	-13.36443	0.0000	منفی معنادار
RET	-0.015439	0.002215	-6.970305	0.0000	منفی معنادار
DR*RET	0.003618	6.91E-05	52.33279	0.0000	مثبت معنادار

	منفی معنادار	0.0001	-3.824530	5.67E-05	-0.000217	CFO/NI
دوربین - واتسون D-W	احتمال آماره F	آماره ی F	انحراف از میانگین رگرسیون	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	
1.516651	0.000000	1350.888	0.266576	0.039523	0.039552	آماره ها

مدل سوم :

با توجه به نتایج حاصل از آزمون مدل اصلی به شرح جدول (۴) مشاهده می شود که ضریب معنی داری مربوط به آماره F مدل سوم تحقیق که بیانگر معنی دار بودن کل رگرسیون می باشد، برابر ۰,۰۰۰ بوده و حاکی از آن است که مدل در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار می باشد. ضریب تعیین R^2 تعدیل شده برابر 0.0400039 بوده و بیانگر این مطلب است که تقریباً ۴٪ از تغییرات متغیر وابسته با متغیرهای مدل قابل تبیین است.

جدول ۴: نتایج آزمون رگرسیون ترکیبی

نوع رابطه	PROB	آماره T	انحراف معیار	ضریب	متغیر
مثبت معنادار	0.0000	131.2839	0.001348	0.177000	C
منفی معنادار	0.0000	- 14.95244	1.34E-05	-0.000200	DR
منفی معنادار	0.0000	- 6.902397	0.002214	-0.015285	RET
مثبت معنادار	0.0000	52.16826	6.91E-05	0.003606	DR*RET
مثبت معنادار	0.0002	3.793191	5.66E-05	0.000215	CFO/NI
مثبت معنادار	0.0000	8.457296	0.000398	0.003369	MTB

دوربین - واتسون D-W	احتمال آماره F	آماره ی F	انحراف از میانگین رگرسیون	ضریب تعیین تعدیل شده	ضریب تعیین	آماره ها
1.515010	0.000000	1095.597	0.266576	0.0400039	0.040075	

آزمون فرضیه اول

فرضیه اول : رابطه منفی و معنی داری میان کیفیت سود و محافظه کاری مشروط وجود دارد.

همانطور که از جدول ۳ برمی آید ضریب متغیر (CFO/NI) برابر با 0.000217 می باشد. با توجه به آماره F و ضریب معنی داری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می باشد. این یافته ها نشان می دهد که کیفیت سود با محافظه کاری مشروط منعکس در سود شرکت ها رابطه معناداری دارد و در نتیجه فرضیه اول تحقیق پذیرفته می شود.

آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم : رابطه مثبت و معنی داری میان کیفیت سود و محافظه کاری غیر مشروط وجود دارد.

همانطور که از جدول ۴ برمی آید ضریب متغیر کیفیت سود (CFO/NI) برابر با 0.000215 و MTB برابر با 0.003369 می باشد. با توجه به آماره F و ضریب معنی داری این متغیر، نتایج نشانگر معنادار بودن این ضریب در سطح خطای ۵ درصد می باشد. این یافته ها نشان می دهد که کیفیت سود با محافظه کاری غیر مشروط منعکس در سود شرکت ها رابطه معناداری دارد و در نتیجه فرضیه دوم تحقیق پذیرفته می شود.

نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

این پژوهش به بررسی تاثیر محافظه کاری مشروط و غیر مشروط بر کیفیت سود برای شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در قلمرو زمانی ۱۳۸۵ الی ۱۳۹۰ پرداخته است. این پژوهش از مدل باسو، به عنوان معیار عدم تقارن زمانی سود استفاده کرده است. در تحقیقات مشابه در حوزه ادبیات موضوعی محافظه کاری، این عامل که به عنوان عاملی بازدارنده در ارائه خوش بینانه صورت های مالی عمل می کند، تفکیک نگردیده است که در این پژوهش سعی بر آن بوده تا با تفکیک محافظه کاری به مشروط و غیر مشروط تفاوت این دو را در تاثیر بر کیفیت سود که بسیار در تصمیم گیری صحیح لازم و مفید است، بیازماییم. نتایج این تحقیق نشان می دهد که برای نمونه مورد آزمون، ضریب متغیر $DR*RET$ مثبت است و در سطح معنی داری ۰,۰۵ از اعتبار برخوردار می باشد. در نتیجه همانگونه که باسو (۱۹۹۷) بیان کرده، ضریب عدم تقارن زمانی سود می باشد و معیار عدم تقارن زمانی سود را به عنوان معیاری برای اندازه گیری محافظه کاری معرفی می کند. که این امر خود نشان می دهد نمونه ی این تحقیق در گزارشگری صورت های مالی خود محافظه کارانه عمل می کنند. ضریب متغیر (CFO/NI) منفی و معنادار بوده است در نتیجه، می توان به این نتیجه رسید که کیفیت سود با محافظه کاری مشروط منعکس در سود شرکت ها رابطه منفی معناداری دارد و در نهایت، ضریب متغیر کیفیت سود MTB نیز مثبت و معنادار بوده که نشان می دهد کیفیت سود با محافظه کاری غیر مشروط منعکس در سود شرکت ها رابطه مثبت و معناداری دارد.

به منظور انجام پژوهش‌های آتی در ارتباط با این پژوهش، موضوعات زیر پیشنهاد می‌شود:

مقایسه مدل‌های اندازه‌گیری محافظه کاری

بررسی تاثیر اندازه و استقلال هیات مدیره و محافظه کاری مشروط و غیر مشروط

بررسی رابطه‌ی میان سطح محافظه کاری و متنوع سازی در محصولات

بررسی رابطه‌ی محافظه کاری غیرشرطی در متنوع سازی جغرافیایی

ارتباط میان پایداری شرکتی و سطح محافظه کاری شرکت‌ها

ارتباط میان مسئولیت پذیری اجتماعی و سطح محافظه کاری مشروط و کیفیت سود

زمان سنجی ارائه گزارشات و یافتن زمان بهینه جهت ارائه‌ی صورت‌های مالی و

تاثیر زمان ارائه گزارشات بر سطح محافظه کاری و کیفیت سود

بررسی رابطه‌ی میان پیش بینی سود و صحت آن با حساسیت جریان وجه نقد و

محافظه کاری شرکت

تحلیل حساسیت نگهداشت وجه نقد و اقلام تعهدی و محافظه کاری مشروط

بررسی رابطه‌ی حد نوسانات قیمت سهام و کیفیت اقلام تعهدی

فهرست منابع و ماخذ

۱. سیدی، سید عزیز. (۱۳۸۶)، " بررسی رابطه بین مشخصه‌های هیات مدیره با مدیریت سود در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران "؛ دانشگاه تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
 ۲. شهریاری، علیرضا (۱۳۸۷)، " بررسی رابطه بین هزینه های سیاسی و محافظه کاری(فرضیه سیاسی) در بورس اوراق بهادار تهران " پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
 ۳. موسوی شیری، دکترسید محمود، دهقان عصمت آبادی، محمد جواد کریمی ریابی، علیرضا (۱۳۹۰) " رابطه محافظه کاری و نسبت قیمت بازار سهم به ارزش دفتری (P/B) در بورس اوراق بهادار تهران "تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال سوم، شماره ۱۲.
 ۴. مهرانی، کاوه ، حلاج ، محمد و حسنی ، عباس (۱۳۸۸) " بررسی محافظه کاری در سود حسابداری و رابطه آن با اقلام تعهدی در بورس اوراق بهادار تهران " تحقیقات حسابداری و حسابرسی، سال اول، شماره ۳.
5. Ball, R. , and L. Shivakumar. (2005). "Earnings quality in U.K. private firms. " *Journal of Accounting and Economics* 39 (1): 83-128.
 6. Basu, S. (1997). "The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings. " *Journal of Accounting and Economics* 24 (1): 3-37.
 7. Basu, S., (2001). Discussion of on the asymmetric recognition of good and bad news in France, Germany and the United Kingdom. *Journal of Business Finance & Accounting* 28: 1333-1349.
 8. Beatty, A., J. Webber and J. Yu, (2008). "Conservatism and debt. " *Journal of Accounting and Economics*, 45(2-3), 157-174.
 9. Brief, R. (2002), "Conservative in accounting and earnings quality", working paper, New York

University, available at SSRN:
<http://ssrn.com/abstract=346560> (accessed 15
January, 2011)

10. Givoly, D., C. Hayn and A. Natarajan, (2007). "Measuring reporting conservatism. *The Accounting Review* 82, 65-106.
11. LaFond, R., Roychowdhury, S., (2008). "Managerial ownership and accounting conservatism." *Journal of Accounting Research* 46, 101-135.
12. LaFond, R., Watts, R., (2008). "The information role of conservatism. " *The Accounting Review* 83 (2), 447-478.
13. Pae, J. (2007), "Unexpected Accruals and Conditional Accounting Conservatism", *Journal of Business Finance & Accounting*, 34(5) & (6): 681-704.
14. Sunder, J. Sunder, S.V. and Zhang, J. (2009). "Borrower Conservatism and Debt Contracting." Working paper, Northwestern University.
15. Wu, Q. (2010), "The benefits of accounting conservatism to shareholders: Evidence from the financial crisis", paper presented at the American Accounting Association Annual Meeting and Conference on Teaching and Learning in Accounting, July 31-August 4, San Francisco, CA.
16. Zhang, J. (2008). "The Contracting Benefits of Accounting Conservatism to Lenders and Borrowers." *Journal of Accounting & Economics* 45: 27-54.

Investigation of conservatism on earnings quality in companies listed in Tehran stock exchange

Abstract

This study is investigating the relationship between conditional and unconditional conservatism on earnings quality for the companies listed in Tehran Stock Exchange for the time era of ۲۰۰۶ to ۲۰۱۱. This study uses Basu model as a proxy for time asymmetry of earnings. Variable $DR*RET$ is positive ($B_3 > 0$) and is significant in 0.05. so, as Basu (1997) says, this efficient is proxy for time asymmetry and use to calculate conservatism. This show that study sample is conservatism. Coefficient of earnings quality (CFO/NI) is -0.000217. This finding show that there is a significant relationship between conditional conservatism and earnings quality. After entering MTB, coefficient of earnings quality (CFO/NI) is 0.000215. this finding show that there is a significant relationship between unconditional conservatism and earnings quality.

پروژه گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی